

مقایسه‌ی دو روش آموزش هوش هیجانی و انگیزش تحصیلی بر روی التزام
تحصیلی و خرده مقیاس‌های آن در دانشجویان پسر رشته زبان و ادبیات عرب
دانشگاه فرهنگیان خوزستان
د. مسعود صالحی شبلیزی^۱

چکیده

هدف پژوهش حاضر تعیین تأثیر و مقایسه آموزش هوش هیجانی و انگیزش تحصیلی بر التزام تحصیلی، دانشجویان است. این پژوهش به شیوه آزمایشی و با دو گروه آزمایشی و یک گروه گواه و طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون اجرا شد. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه دانشجویان پسر رشته زبان و ادبیات عرب دانشگاه فرهنگیان استان خوزستان است. نمونه این پژوهش شامل ۵۴ نفر (۱۸ نفر گروه آزمایشی اول، ۱۸ نفر گروه آزمایش دوم و ۱۸ نفر گروه گواه) است. در مرحله اول از دو گروه آزمایش و گروه گواه، پیش‌آزمون اجرا گردید و سپس مداخله برای گروه آزمایشی اول شامل ۱۰ جلسه آموزش هوش هیجانی و برای گروه آزمایشی دوم که شامل ۱۴ جلسه آموزش انگیزش تحصیلی بود ارائه گردید. پس از مداخله اطلاعات توسط مقیاس‌های التزام تحصیلی موردبررسی قرار گرفت. داده‌های پژوهشی به کمک آزمون مانکوواریانس چند متغیری تحلیل شدند. نتایج تحلیل مانکووا چند متغیری و کوواریانس نشان داد که مقایسه آموزش هوش هیجانی و آموزش انگیزش تحصیلی در التزام تحصیلی و خرده مقیاس‌های آن (در نمره کلی التزام تحصیلی و خرده مقیاس شناختی آن) تأثیر معناداری نشد، ولی در خرده مقیاس رفتاری و عاطفی معنی‌دار شد، همچنین می‌توان نتیجه گرفت که مقایسه آموزش هوش هیجانی و آموزش انگیزش تحصیلی (هرکدام به‌تنهایی با گروه گواه) بر روی متغیرهای وابسته، تأثیر معنی‌دار را نشان دادند. می‌توان نتیجه گرفت که آموزش هوش هیجانی و انگیزش تحصیلی باعث افزایش التزام تحصیلی و خودگردانی هیجانی و عملکرد تحصیلی دانشجویان می‌گردد.

کلیدواژه‌ها: هوش هیجانی، انگیزش تحصیلی، التزام تحصیلی

مقدمه

با توجه به این که در هر کشوری ادارات و سازمان‌های مختلفی وجود دارد و با توجه به این که مهم‌ترین عامل در نیل به اهداف هر سازمان، نیروی انسانی است و بی‌شک موفقیت و پیشرفت هر سازمان نیز به نیروی انسانی بستگی دارد. سازمان آموزش و پرورش، از سازمان‌هایی است که نیروی انسانی آن، اغلب افرادی پرتلاش و متعهدند و در صورت مساعد بودن شرایط کاری و انگیزشی، استعداد و مهارت خود را در خدمت آن سازمان، بیشتر به کار خواهند گرفت و چرخ‌های آن را بهتر به حرکت درخواهند آورد (یارمحمدی، منفرد، همتی نژاد، مهرعلی و رضانی نژاد، ۱۳۸۹ ص ۴۱)؛ و این که آموزش و پرورش از جمله اداراتی به شمار می‌رود که با آموزش و تربیت انسان‌های دیگر (دانش‌آموزان) سروکار دارند بر این اساس یکی از موضوعاتی که سال‌ها در آموزش و پرورش مورد توجه قرار گرفته است. پیشرفت تحصیلی و بهبود عملکرد معلمان و به تبع آن دانش‌آموزان است. تحقیقات قبلی نشان داده‌اند معلمانی که هوش هیجانی بالایی دارند، عملکرد برجسته‌ای از خود نشان می‌دهند (هایاشی^۱ و اورت^۲، ۲۰۰۶). انگیزش حالت و نیروی درونی است که فرد را به فعالیت خاص ترغیب می‌کند (هرکوویچ^۳، تیببتس^۴، کانینگ^۵ و هاید^۶، ۲۰۱۴). انگیزش، مجموعه‌ای از نیروهای پیچیده شامل سائق، نیازها، حالات تنش یا دیگر سازوکارهایی است که فعالیت اختیاری را برای کسب اهداف مشخصی شروع و حفظ می‌کند (محمدی و پورشافعی، ۱۳۹۳ ص ۳۹).

---

^۱. Hayashi

^۲. Ewert

^۳. Harackiewicz

^۴. Tibbetts

^۵. Canning

^۶. Hyde

بیان مسئله

آموزش و پرورش نهادی اجتماعی است که از زندگی جمعی به وجود آمده و متأثر از محیط اجتماعی است؛ بنابراین، آموزش و پرورش پدیده‌ای اجتماعی است. نظام آموزش و پرورش از عناصر مختلفی تشکیل شده که هر کدام از این عناصر در پیشبرد اهداف آن مؤثرند. معلم، به عنوان یکی از عناصر، اهمیت خاصی در نظام تعلیم و تربیت دارد و رضایت او می‌تواند در تحقق اهداف نظام آموزش و پرورش تأثیر بسزایی داشته باشد (عسکری و کلدی، ۱۳۸۲ ص ۶۲). از آنجایی که یکی از موضوعاتی که در پیشبرد اهداف آموزش و پرورش مورد توجه روانشناسان و دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت قرار می‌گیرد التزام تحصیلی است. التزام تحصیلی عبارت است از داشتن تعهد و پایبندی به تحصیل و فعالیت‌های مدرسه‌ای. التزام تحصیلی شامل سه بعد جذب (التزام هیجانی)، بعد نیرومندی (التزام شناختی) و بعد وقف خود (التزام رفتاری) است. ویژگی برجسته جذب که به تمرکز و غرق شدن در فعالیت‌های تحصیلی اشاره دارد این است که وقت برای فراگیر سریع می‌گذرد، به طوری که فرد گذر زمان را تشخیص نمی‌دهد و به سختی می‌تواند از کار خود جدا شود. بعد نیرومندی، به سطوح بالای انرژی و خاصیت ارتجاعی بودن ذهن فراگیر هنگام انجام امور درسی که فراگیر طی آن، تلاش قابل ملاحظه‌ای در انجام تکالیف خود نشان می‌دهد، اشاره دارد (حسینی، ۱۳۹۵ ص ۲۲). بعد سوم التزام تحصیلی، وقف خود در فعالیت تحصیلی است که با درگیری شدید روانی شخص نسبت به وظایف تحصیلی مشخص می‌شود. لذا محقق در این تحقیق به دنبال بررسی مقایسه آموزش هوش هیجانی و انگیزش تحصیلی در التزام تحصیلی و خرده مقیاس‌های آن در دانشجویان رشته زبان و ادبیات عرب دانشگاه فرهنگیان است. اولین عاملی که از نظر محقق بر روی التزام تحصیلی تأثیر دارد هوش هیجانی است. هوش هیجانی قابل آموزش و آموختن است. اگرچه شکوفایی هوش هیجانی را به گلمن^۱ (۱۹۹۵) نسبت می‌دهند ولی واقعیت این است که مایر^۲، سالووی^۳ و کارسو^۴ (۲۰۰۰) برای نخستین بار تعریفی

^۱. Golman

^۲. Mayer

^۳. Salovey

^۴. Caruso

رسمی از سازه هوش هیجانی ارائه نمودند. از نظر آن‌ها هوش هیجانی عبارت است از درک ظرفیت استدلال در مورد هیجان‌ها و همین استدلال از هیجان‌ها است که موجب بهبودی تفکر می‌شود. هوش هیجانی شامل ادراک دقیق هیجان‌ها، برای دستیابی و تعمیم هیجان‌ها است تا جایی که به تفکر کمک کند و به‌طور بازاندیشانه‌ای هیجان‌ها را ارتقا دهد. از نظر مایر^۱ و همکاران (۲۰۰۰) این توانایی‌های هیجانی با پیامدهای مثبت زندگی مرتبط هستند. هوش هیجانی را یک شایستگی معرفی می‌کنند که شامل مهارت‌های زیر است: ۱- خودآگاهی: شامل جهت‌گیری هیجانی، ارزیابی دقیق از خود و اعتماد به نفس ۲- خودتنظیمی: شامل جهت‌گیری پیشرفت، توانایی سازگاری، ابتکار، لیاقت، وظیفه‌شناسی و خودکنترلی ۳- آگاهی اجتماعی: شامل همدلی، جهت‌گیری خدماتی و آگاهی سازمانی ۴- مهارت‌های اجتماعی: شامل رهبری، نفوذ، ارتباط، رشد دادن دیگران، مدیریت تعارض، کار گروهی و همکاری. همچنین تعریف بار-آن^۲ (۱۹۹۷) از هوش هیجانی عبارت است از: مجموعه‌ای از استعدادهای غیر شناختی، قابلیت‌ها و مهارت‌هایی که توانایی فرد در سازگاری با مقتضیات محیطی و فشارهای حاصله افزایش می‌دهد.

دومین عاملی که از نظر محقق بر روی متغیرهای التزام تحصیلی و خرده مقیاس‌های آن تأثیر دارد انگیزش تحصیلی است. انگیزش تحصیلی عبارت از نیرو و انرژی که فرد را در مسیر تحصیل و مطالعه کردن هدایت می‌کند. انگیزش تحصیلی، انگیزه روان‌شناختی است که به اثرگذاری بر انواع مختلف فعالیت‌های تحصیلی و به تمایل فرد برای رسیدن به هدف‌های تحصیلی اشاره دارد. انگیزش تحصیلی نقش اساسی در علاقه‌مندی دانش‌آموزان و در لذت بردن آن‌ها از مدرسه دارد و پیشرفت تحصیلی آنان را تحت تأثیر قرار می‌دهد انگیزش تحصیلی یک سازه پیچیده و چندبعدی متشکل از مؤلفه‌های مختلف رفتاری، شناختی و هیجانی است (گلستانه، ۱۳۸۸ ص ۷۹). بر اساس مطالب بالا، این سؤالات مطرح می‌شود ۱- آیا آموزش هوش هیجانی و انگیزش تحصیلی می‌تواند در افزایش التزام تحصیلی، تأثیر داشته باشد؟ و ۲- کدام روش آموزشی تأثیر بیشتری بر روی التزام تحصیلی (و خرده مقیاس‌های آن) دانشجویان دارد؟

^۱. Mayer

^۲. Bar-on

اهمیت و ضرورت تحقیق

با توجه به این که وزارت آموزش و پرورش یکی از سازمان‌های بزرگی است که با ۱۳ میلیون نفر دانش‌آموز و حدود ۱/۵ میلیون معلم و کارمند سروکار دارد لذا هرگونه تغییر و افزایش کیفیت در توانایی علمی و تعاملاتی آن نتایج و بازخوردهای عظیمی در جامعه به دنبال خواهد داشت؛ و از آنجایی که آموزش و پرورش شامل آموزش دادن یعنی تلاش جهت افزایش توانایی علمی و دانشی در بین معلمان و دانش‌آموزان از یک سو و پرورش و تربیت یعنی افزایش مهارت‌ها و معرفت و کسب مهارت‌های موردنیاز در زندگی از سوی دیگر است؛ و از آنجایی که مسئولیت پرورش و رشد نیروی انسانی ماهر در آموزش و پرورش بر عهد دانشگاه فرهنگیان است این دانشگاه می‌تواند بازوی اجرایی طرح تحول بنیادین در آموزش و پرورش باشد. تحقق این هدف در نظام آموزشی دانشگاه فرهنگیان، مستلزم تغییر رویکرد از روش‌های سنتی به روش‌های جدید است. با توجه به این که معلمان تأثیر بسیار زیادی، در کم‌وزیاد شدن انگیزه دانش‌آموزان و در آموزش توانایی کنترل هیجان‌ها و احساسات خود به دانش‌آموزان دارند. بخصوص با توجه به اینکه دانش‌آموزان عموماً در سنین کودکی و نوجوانی هستند و تأثیرپذیری آن‌ها از معلمان زیاد است، لذا قوی بودن و توانا بودن معلمان در این دو زمینه می‌تواند ضامن افزایش توانایی انگیزشی و هیجانی در دانش‌آموزان شود. یکی از عوامل مهم در آموزش و پرورش التزام تحصیلی است، التزام تحصیلی یک اصطلاح پیچیده‌ای است که بر روی الگوهای متفاوت انگیزشی، رفتاری و شناختی در دانش‌آموزان تأکید دارد (بارون و کوربین^۱، ۲۰۱۲، فان و نگو^۲، ۲۰۱۴). التزام تحصیلی سازه‌ای است که برای اولین بار جهت درک و تبیین افت و شکست تحصیلی مطرح گردید و به‌عنوان پایه و اساس برای تلاش‌های اصلاح‌گرایانه در حوزه تعلیم و تربیت مدنظر قرار گرفت (فردریکس، بلومنفلد و پاریس، ۲۰۰۴). التزام تحصیلی سه بعد دارد، بعد رفتاری، بعد عاطفی و بعد شناختی. در حوزه رفتاری، به رفتارهای مثبت مثل پیروی از قوانین و اطاعت از هنجارهای کلاسی، فقدان رفتارهای مخرب مثل فرار از مدرسه و به دردرس افتادن اشاره دارد. در حوزه عاطفی، به عکس‌العمل‌های

^۱. Baron & Corbin

^۲. Phan & Ngu

عاطفی افراد در کلاس درس که شامل: علاقه، خستگی، امید، غم و اضطراب مربوط می‌شود. در حوزه شناختی، به انعطاف‌پذیری در حل مسئله، ترجیح کار سخت و مقابله مثبت در مواجهه با شکست مربوط می‌شود. پژوهش‌ها نشان دادند که بین عوامل مدرسه‌ای، عوامل کلاسی با التزام تحصیلی رابطه مثبتی وجود دارد و کاهش التزام تحصیلی با کاهش نمرات درسی، کاهش شرکت دانش‌آموزان در فعالیت‌های مدرسه‌ای و فوق‌برنامه، عدم علاقه دانش‌آموزان به مدرسه و درس خواندن و انجام تکالیف رابطه معنی‌داری دارد (حسینی ۱۳۹۵ ص ۹۱).

فرضیه‌های تحقیق

- ۱- بین گروه‌های (آموزش هوش هیجانی، انگیزش تحصیلی) و گروه گواه در دانشجویان رشته زبان و ادبیات عرب از لحاظ التزام تحصیلی تفاوت وجود دارد.
- ۱-۱- بین گروه‌های آموزش هوش هیجانی، انگیزش تحصیلی در دانشجویان رشته زبان و ادبیات عرب از لحاظ التزام تحصیلی تفاوت وجود دارد.
- ۱-۲- بین گروه آموزش هوش هیجانی و گروه گواه در دانشجویان رشته زبان و ادبیات عرب از لحاظ التزام تحصیلی تفاوت وجود دارد.
- ۱-۳- بین گروه آموزش انگیزش تحصیلی و گروه گواه در دانشجویان رشته زبان و ادبیات عرب از لحاظ التزام تحصیلی تفاوت وجود دارد.
- ۲- بین گروه‌های (آموزش هوش هیجانی، انگیزش تحصیلی) و گواه در دانشجویان رشته زبان و ادبیات عرب از لحاظ خرده مقیاس‌های التزام تحصیلی تفاوت وجود دارد.
- ۲-۱- بین گروه‌های (آموزش هوش هیجانی، انگیزش تحصیلی) و گروه گواه در دانشجویان رشته زبان و ادبیات عرب از لحاظ خرده مقیاس رفتاری التزام تحصیلی تفاوت وجود دارد.
- ۲-۱-۱- بین گروه‌های آموزش هوش هیجانی و انگیزش تحصیلی در دانشجویان رشته زبان و ادبیات عرب از لحاظ خرده مقیاس رفتاری تفاوت وجود دارد.
- ۲-۱-۲- بین گروه آموزش هوش هیجانی و گروه گواه در دانشجویان رشته زبان و ادبیات عرب از لحاظ خرده مقیاس رفتاری تفاوت وجود دارد.

- ۳-۱-۲- بین گروه آموزش انگیزش تحصیلی و گروه گواه در دانشجویان رشته زبان و ادبیات عرب از لحاظ خرده مقیاس رفتاری تفاوت وجود دارد.
- ۲-۲- بین گروه‌های (آموزش هوش هیجانی، انگیزش تحصیلی) و گروه گواه در دانشجویان رشته زبان و ادبیات عرب از لحاظ خرده مقیاس عاطفی تفاوت وجود دارد.
- ۱-۲-۲- بین گروه‌های آموزش هوش هیجانی و انگیزش تحصیلی در دانشجویان رشته زبان و ادبیات عرب از لحاظ خرده مقیاس عاطفی تفاوت وجود دارد.
- ۲-۲-۲- بین گروه آموزش هوش هیجانی و گروه گواه در دانشجویان رشته زبان و ادبیات عرب از لحاظ خرده مقیاس عاطفی تفاوت وجود دارد.
- ۳-۲-۲- بین گروه آموزش انگیزش تحصیلی و گروه گواه در دانشجویان رشته زبان و ادبیات عرب از لحاظ خرده مقیاس عاطفی تفاوت وجود دارد.
- ۳-۲- بین گروه‌های (آموزش هوش هیجانی، انگیزش تحصیلی) و گروه گواه در دانشجویان رشته زبان و ادبیات عرب از لحاظ خرده مقیاس شناختی تفاوت وجود دارد.
- ۱-۲-۳- بین گروه‌های آموزش هوش هیجانی و انگیزش تحصیلی در دانشجویان رشته زبان و ادبیات عرب از لحاظ خرده مقیاس شناختی تفاوت وجود دارد.
- ۲-۳-۲- بین گروه آموزش هوش هیجانی و گروه گواه در دانشجویان رشته زبان و ادبیات عرب از لحاظ خرده مقیاس شناختی تفاوت وجود دارد.
- ۳-۳-۲- بین گروه آموزش انگیزش تحصیلی و گروه گواه در دانشجویان رشته زبان و ادبیات عرب از لحاظ خرده مقیاس شناختی تفاوت وجود دارد.

تعاریف مفهومی و عملیاتی متغیرها

تعریف مفهومی هوش هیجانی: هوش هیجانی را نوع دیگری از هوش می‌دانند که مشتمل بر شناخت احساسات خود و استفاده از آن برای ایجاد تصمیم‌های مناسب و زندگی است. هوش هیجانی را عبارت است از اینکه فرد چه میزان از هیجان‌ات، عواطف و احساسات خودآگاهی دارد و چگونه آن‌ها را کنترل می‌نماید. هوش هیجانی شامل مؤلفه‌های خودآگاهی، تعدیل هیجان‌ها با برانگیختن خود و همدلی است. هوش هیجانی توانایی درک هیجان‌ها و عواطف به‌منظور

دست‌یابی به هیجان‌هایی است تا با کمک به تفکر بهتر، منجر به شناخت هیجان‌ها و عواطف گردد (دانیل گلمن ۲۰۱۰ ص ۳۵).

تعریف عملیاتی هوش هیجانی: هوش هیجانی عبارت است از ارائه مداخله آموزشی بر اساس بسته آموزشی بار-آن (۱۹۹۷) که شامل ۵ مؤلفه است: ۱- مهارت‌های بین فردی: توانایی در آگاهی و فهم هیجان‌های دیگران ۲- کارکرد درون فردی: توانایی در آگاهی و فهم هیجان خود ۳- انعطاف‌پذیری: ظرفیت انعطاف و تغییر در هیجان‌های خود ۴- مدیریت استرس: توانایی عمل کردن در موقعیت‌های فشارزا و کنترل هیجان‌های خود ۵- خلق عمومی: ظرفیت داشتن خوش‌بینی و ابراز کردن هیجان‌ها به صورت مثبت (مکتبی، ۱۳۸۷ ص ۷۶).

تعریف مفهومی انگیزش تحصیلی: سازه انگیزش تحصیلی در مدرسه به رفتارهایی که به یادگیری و پیشرفت مربوط است، اطلاق می‌شود و بیشتر به آن بعدی از انگیزه مربوط می‌شود که انگیزش درونی (انجام یک فعالیت به دلیل ماهیت لذت‌بخش آن) نام دارد (دسی^۱، رایان^۲ ۲۰۱۳ ص ۱۹).

تعریف عملیاتی انگیزش تحصیلی: انگیزش تحصیلی عبارت است از ارائه مداخله آموزشی بر اساس بسته آموزشی مارتین (۲۰۰۸) انگیزش تحصیلی شامل ۴ بعد به شرح زیر است: ۱- بعد شناختی-انطباقی ۲- بعد شناختی-غیر انطباقی ۳- بعد رفتاری-انطباقی و ۴- بعد رفتاری-غیر انطباقی. بعد شناختی-انطباقی شامل سه عامل خوداثربخشی، جهت‌گیری تبحری و ارزش‌گذاری است. بعد شناختی-غیر انطباقی شامل سه عامل اضطراب، اجتناب از شکست و کنترل نامطمئن است. بعد رفتاری-انطباقی شامل سه عامل پایداری، برنامه‌ریزی و مدیریت تکلیف است و بعد رفتاری-غیر انطباقی شامل دو عامل خودناتوان‌سازی و عدم التزام تحصیلی است. محقق به آموزش این مراحل به آزمودنی‌ها می‌پردازد.

تعریف مفهومی التزام تحصیلی: التزام تحصیلی نوعی سرمایه‌گذاری روان‌شناختی و تلاش مستقیم برای یادگیری، فهمیدن و تسلط در دانش، مهارت‌ها و هنرهایی است که در واقع فعالیت‌های تحصیلی برای ارتقای آن‌ها صورت می‌گیرد. به عبارت دیگر آنان معتقدند که التزام

^۱. Deci

^۲. Ryan

تحصیلی کیفیت تلاشی است که فراگیران صرف فعالیت‌های هدفمند آموزشی می‌کنند تا به صورت مستقیم به نتایج مطلوب‌تر دست یابند (حسینی، ۱۳۹۵ ص ۳۹).

تعریف عملیاتی التزام تحصیلی: منظور از التزام تحصیلی در این پژوهش نمره‌ای است که فرد از اجرای مقیاس التزام تحصیلی (رفتاری، شناختی و هیجانی) به دست می‌آورد.

روش تحقیق

روش پژوهش حاضر از نوع آزمایشی میدانی و طرح آن به دلیل داشتن دو مداخله (دو نوع آموزش) طرح گروه‌های آزمایش (دو گروه) و گواه با پیش‌آزمون-پس‌آزمون است.

جامعه آماری و روش نمونه‌گیری

در این تحقیق جامعه آماری شامل کل دانشجویان پیوسته پسر رشته زبان و ادبیات عرب دانشگاه فرهنگیان اهواز در سال تحصیلی ۹۶-۹۷ مشغول به تحصیل هستند. کل جامعه مورد تحقیق بر اساس اطلاعات دریافتی از آموزش دانشگاه تعداد دانشجویان پسر رشته عربی دانشگاه فرهنگیان اهواز حدود ۷۸ نفر بود.

نمونه‌گیری جهت آزمایش فرضیه‌ها

برای انتخاب نمونه جهت آزمایش فرضیه‌ها، با مراجعه به واحد آموزش و اخذ اسامی دانشجویان هر کلاس، از هر کلاس ۶ نفر به روش تصادفی ساده انتخاب و در سه گروه (دو گروه آزمایشی و یک گروه گواه) گمارده شدند؛ و با توجه به این‌که ۳ کلاس رشته عربی (ورودی ۹۴، ورودی ۹۵ و ورودی ۹۶ وجود دارد) از بین ۷۸ نفر دانشجویان رشته عربی دانشگاه فرهنگیان اهواز تعداد ۱۸ نفر در تمام جلسات آموزشی گروه اول (آموزش هوش هیجانی) و ۱۸ نفر در گروه آزمایشی دوم (آموزش انگیزش تحصیلی) شرکت کردند و ۱۸ نفر از گروه گواه پرسشنامه‌ها را به صورت کامل پر کردند و این تعداد از افراد در بررسی و تحلیل داده‌ها مورد ارزیابی قرار گرفتند.

ابزار گردآوری داده‌ها

مقیاس التزام تحصیلی

این پرسشنامه توسط فردریکس و همکاران (۲۰۰۴) تهیه شده است، شامل مؤلفه‌هایی به نام‌های التزام رفتاری، التزام شناختی و التزام هیجانی در فعالیت‌های درسی است. در این پرسشنامه پاسخ به هر عبارت شامل ۵ گزینه از نوع مقیاس لیکرت است که در طیفی از (هرگز تا همیشه ۱ تا ۵) قرار دارد. پرسشنامه التزام تحصیلی فردریکس و همکاران شامل ۱۵ ماده است که ۴ ماده آن مربوط به مؤلفه‌های رفتاری، ۵ ماده مربوط به مؤلفه‌های شناختی و ۶ ماده مربوط به مؤلفه‌های هیجانی است. روایی پرسشنامه التزام تحصیلی فردریکس و همکاران (۲۰۰۴) را با مراجعه به نظر برخی متخصصان و اساتید تعلیم و تربیت و روانشناسی به دست آورد (حسینی ۱۳۹۵ ص ۸۶). در تحقیق حاضر پایایی مقیاس التزام تحصیلی بر اساس روش آلفای کرونباخ و روش تنصیف محاسبه گردید.

جدول ۲ پایایی مقیاس التزام تحصیلی

متغیرها	روش آلفای کرونباخ	روش تنصیف
خرده مقیاس رفتاری	۰/۹۰۵	۰/۹۲
خرده مقیاس عاطفی	۰/۶۴۱	۰/۷۰۴
خرده مقیاس شناختی	۰/۸۳۱	۰/۸۵۶
نمره کل التزام تحصیلی	۰/۷۶۸	۰/۷۵۰

همان‌طور که جدول بالا نشان می‌دهد بالاترین میزان پایایی با روش آلفای کرونباخ در خرده مقیاس رفتاری ۰/۹۰۵ بوده است و پایین‌ترین میزان پایایی با روش آلفای کرونباخ در خرده مقیاس عاطفی ۰/۶۴۱ است. بالاترین میزان پایایی با روش تنصیف در خرده مقیاس رفتاری ۰/۹۲ بوده است و پایین‌ترین میزان پایایی با روش تنصیف در خرده مقیاس عاطفی ۰/۷۰۴ است.

شیوه مداخله

در مرحله اول با هماهنگی دانشگاه و کسب مجوز اجرای، جلسات گروه‌های آزمایش بعد از ظهرها (هفته‌ای دو جلسه) تشکیل گردید. مداخله آموزشی برای گروه آزمایشی یک: آموزش هوش هیجانی بود که طی ۱۰ جلسه یک‌ساعته، هفته‌ای دو جلسه تشکیل گردید. بسته آموزشی هوش هیجانی پروتکل آموزش هوش هیجانی برگرفته از برنامه برادبری و گریوز بود که مبتنی بر آموزش ۴ مؤلفه هوش هیجانی شامل خودآگاهی، خودمدیریتی، آگاهی از هیجان‌های دیگران یا آگاهی اجتماعی و مدیریت رابطه است. این برنامه در ۱۰ جلسه و به صورت ایفای نقش و جلسات گروهی پرسش و پاسخ و گفتگوی آزاد به دانشجویان آموزش داده شد.

تعدادی از مراحل آموزش‌ها به شرح زیر انجام می‌گیرد:

جدول ۳ مراحل آموزش هوش هیجانی:

جلسه	عناوین	تکنیک‌های آموزشی
۱	پیش‌آزمون، معارفه و قوانین	اجرای پیش‌آزمون‌ها، معرفی اعضا، معرفی شیوه کار و آموزش قوانین
۲ و ۳	تشخیص و نام‌گذاری احساسات	آموزش واژه‌های احساسی (شادی، غم، تعجب و ...)، علل به وجود آورنده احساسات، چگونگی تشخیص و بیان چهره‌های مناسب.
۴	بیان احساس	آموزش جمله‌بندی احساسی مناسب و چگونگی انتقال احساسات به دیگران.
۵ و ۶	آموزش همدلی	گوش دادن فعال، انعکاس احساسات، انعکاس کلام و پذیرش صادقانه

گروه آزمایشی دوم: آموزش انگیزش تحصیلی مارتین طی ۱۴ جلسه یک‌ساعته (هفته‌ای دو جلسه) انجام گردید. مواد آموزش مشتمل بر کتاب، مقاله، کاربرد و اسلاید است. کتابی که جهت اجرای مداخله آموزشی در نظر گرفته شده بود، کتاب راهنمای انگیزش و التزام تحصیلی مارتین (۲۰۰۷) تجدید چاپ آن در سال ۲۰۱۶-۲۰۱۷) بود. در این کتاب روش مداخله در هر جلسه ذکر

شده است. هر جلسه آموزشی از ۴ مرحله تشکیل می‌شود در مرحله اول، آزمودنی‌ها آماده می‌شوند. در مرحله دوم، آموزش اصلی داده می‌شود. در مرحله سوم، آزمودنی‌ها در مورد آموزش داده‌شده، تفکر می‌کنند و در مورد مرحله چهارم، فعالیت‌ها توسط آزمودنی‌ها و آزماینده مرور و تکمیل می‌شوند. تعدادی از مراحل آموزش به شرح ذیل ارائه می‌شود.

جدول ۴ مراحل آموزش انگیزش تحصیلی:

جلسات	عناوین	تکنیک‌های آموزشی
جلسه اول	اجرای پیش‌آزمون و معرفی اعضا، معرفی شیوه کار و قوانین	اجرای پیش‌آزمون و آشنایی با آزمودنی‌ها، دادن آگاهی به آزمودنی‌ها در مورد قوانین و مقررات جلسات
جلسه ۲	آموزش خوداثربخشی	۱- آماده کردن: تعریف سازه خوداثربخشی، قواعد کلی در مورد سازه موردنظر و توضیح مختصری درباره سه راهبرد مؤلفه تولید کردن ۲- تولید کردن: الف-به چالش گرفتن افکار منفی. ب-شناسایی راه‌هایی که باعث موفقیت بیشتر در دروس دانشگاهی می‌شوند. ج-شناسایی نقاط قوت و استعدادهای تحصیلی خود. ۳- اندیشیدن: شناسایی پیام‌های مهم، توضیح کاربرد آن‌ها و نشان دادن اطمینان فرد از به کار بردن آن‌ها در یک مقیاس هفت‌درجه‌ای. ۴- تکمیل کردن: مروری بر راهبردهای مهم و تکمیل فعالیت‌ها توسط دانشجویان.

الف) یافته‌های توصیفی

در این بخش میانگین و انحراف استاندارد نمره‌های دانشجویان در متغیرهای التزام تحصیلی فردریکس و خرده مقیاس‌های آن به تفکیک گروه‌های آزمایشی و گروه گواه گزارش شده است.

جدول ۵ میانگین و انحراف معیار گروه‌های آزمایش و گواه

تعداد	انحراف معیار			نمره کلی	میانگین			نمره کلی	گروه‌ها	
	خرده مقیاس شناختی	خرده مقیاس عاطفی	خرده مقیاس رفتاری		خرده مقیاس شناختی	خرده مقیاس عاطفی	خرده مقیاس رفتاری		پیش‌آزمون	پس‌آزمون
۱۸	۲/۳	۲/۲	۳/۱۸	۶/۵۳	۱۱/۹۶	۱۱/۸۳	۱۰/۲۹	۴۲/۷۷	پیش‌آزمون	گروه آزمایش اول
۱۸	۱/۵۳	۴/۰۴	۱/۶۴	۶/۷۷	۱۴/۹۰	۱۸/۵۱	۱۷/۳۵	۴۴/۱۹	پس‌آزمون	
۱۸	۲/۲۱	۱/۷۴	۱/۴۴	۴/۳۹	۱۱/۳۷	۱۵/۱۵	۱۰/۰۹	۳۹/۳۲	پیش‌آزمون	گروه آزمایش دوم
۱۸	۱/۳۴	۲/۱۷	۱/۴۳	۵/۳۱	۱۵/۴۳	۱۲/۴۳	۱۸/۰۶	۵۰/۱۵	پس‌آزمون	
۱۸	۴/۷۲	۲/۸۱	۱/۸۸	۸/۵۰	۱۶/۶۲	۲۰/۲۰	۹/۶	۴۳/۹۷	پیش‌آزمون	گروه گواه
۱۸	۱/۰۳	۳/۷۴	۱/۵۲	۶/۵۵	۱۱/۳۴	۲۰/۰۸	۱۲/۵۴	۴۰/۷۱	پس‌آزمون	

همان‌طور که در جدول بالا مشاهده می‌شود، میانگین و انحراف معیار التزام تحصیلی در گروه گواه در پیش‌آزمون و پس‌آزمون به ترتیب ۴۷/۹۷ (۹/۵۰) و ۴۲/۷۱ (۶/۵۵) است. میانگین و انحراف معیار التزام تحصیلی در گروه آزمایشی اول در پیش‌آزمون و پس‌آزمون به ترتیب ۴۱/۷۷ (۷/۵۳) و ۴۳/۱۹ (۶/۷۷) است. میانگین التزام تحصیلی در گروه آزمایشی دوم در پیش‌آزمون و پس‌آزمون به ترتیب ۴۰/۵ (۵/۳۹) و ۵۱/۱۵ (۵/۳۱) است. همان‌طور که در جدول بالا مشاهده می‌شود، میانگین و انحراف معیار خرده مقیاس رفتاری التزام تحصیلی در گروه گوا در پیش‌آزمون و پس‌آزمون به ترتیب ۹/۶ (۱/۸۸) و ۱۲/۵۴ (۱/۵۲) است. میانگین و انحراف معیار خرده مقیاس رفتاری التزام تحصیلی در گروه آزمایشی دوم در پیش‌آزمون و پس‌آزمون به ترتیب ۱۰/۰۹ (۱/۴۴) و ۱۸/۰۶ (۱/۴۳) است. میانگین و انحراف معیار خرده مقیاس عاطفی التزام تحصیلی در گروه گوا در پیش‌آزمون و پس‌آزمون به ترتیب ۲۰/۲۰ (۲/۸۱) و ۲۰/۰۸ (۳/۷۴) است. میانگین و انحراف معیار خرده مقیاس عاطفی التزام تحصیلی در گروه آزمایشی اول در پیش‌آزمون و پس‌آزمون به ترتیب ۱۲/۸۳ (۱/۳۲)

و ۱۸/۵۱ (۴/۰۴) است. میانگین و انحراف معیار خرده مقیاس عاطفی التزام تحصیلی در گروه آزمایشی دوم در پیش‌آزمون و پس‌آزمون به ترتیب ۱۵/۱۵ (۱/۷۴) و ۲۱/۴۳ (۲/۱۷) است. میانگین و انحراف معیار خرده مقیاس شناختی التزام تحصیلی در گروه گوا در پیش‌آزمون و پس‌آزمون به ترتیب ۱۶/۶۲ (۵/۷۲) و ۱۱/۳۴ (۲/۰۳) است. میانگین و انحراف معیار خرده مقیاس شناختی التزام تحصیلی در گروه آزمایشی اول در پیش‌آزمون و پس‌آزمون به ترتیب ۱۰/۹۶ (۱/۱۳) و ۱۴/۹۰ (۱/۵۳) است. میانگین و انحراف معیار خرده مقیاس شناختی التزام تحصیلی در گروه آزمایشی دوم در پیش‌آزمون و پس‌آزمون به ترتیب ۱۱/۳۷ (۱/۲۱) و ۱۵/۴۳ (۱/۳۴) است. برای مقایسه گروه‌های آزمایشی و گواه و بررسی تأثیر آموزش هوش هیجانی و آموزش انگیزش تحصیلی بر التزام تحصیلی، بر اساس نمره‌های پس‌آزمون، بعد از کنترل اثر پیش‌آزمون‌ها، ابتدا یک تحلیل کوواریانس چند متغیری (مانکووا) روی داده‌ها انجام گرفت، سپس فرضیه‌های پژوهش آزمون شدند. نتایج تحلیل کوواریانس چند متغیری در جدول آمده است.

جدول ۶ نتایج آزمون تحلیل کوواریانس چند متغیری (مانکووا) در گروه‌های آزمایشی و

گواه

اثر	آزمون	ارزش	نمره F	سطح معنی داری	اندازه اثر
گروه	اثر پیلایی	۰/۶۶۸	۱۵/۲۰	۰/۰۰۰۱	۰/۳۳۴
	لمبدای ویکلز	۰/۴۲۲	۱۶/۲۰۲	۰/۰۰۰۱	۰/۳۵۱
	اثر هتلینگ	۱/۱۶۰	۱۷/۲۰۸	۰/۰۰۰۱	۰/۳۶۷
	بزرگ‌ترین ریشه روی	۰/۹۳۳	۲۸/۳۱۰	۰/۰۰۰۱	۰/۴۸۳

همان‌طور که در جدول بالا مشخص است، نتایج آزمون تحلیل کوواریانس چند متغیری (مانکووا) در گروه‌های آزمایشی و گواه نشان می‌دهد با توجه به آزمون‌های اثر پیلایی، لامبدای ویکلز، اثر هتلینگ و بزرگ‌ترین ریشه روی حداقل از لحاظ یکی از متغیرهای وابسته (التزام تحصیلی و خرده مقیاس‌های) تفاوت معنی‌داری ($P < .۰۰۰۱$) وجود دارد؛ بنابراین فرضیه ۱ تأیید می‌شود. برای پی بردن به این تفاوت، یک تحلیل کوواریانس یک‌راهه در متن مانکووا بر

روی نمره‌های پس‌آزمون متغیرهای وابسته انجام گرفت که نتایج حاصل در جدول ارائه شده است.

جدول ۷ نتایج تحلیل کوواریانس یک‌راهه در متن مانکوا روی نمره‌های پس‌آزمون متغیرهای وابسته در گروه‌های آزمایش و گواه مربوط به میانگین نمره‌های التزام تحصیلی و خرده مقیاس‌ها

متغیرهای وابسته	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	نمره F	سطح معنی داری	ایتا
نمره کلی آزمون التزام تحصیلی	۱۳۳۴/۶۴۸	۲	۶۶۷/۳۲۴	۱۷/۵۸۴	۰/۰۰۰۱	۰/۲۷۷
خرده مقیاس رفتاری	۸۱/۳۷۱	۲	۴۰/۶۸۵	۱۳/۲۲۶	۰/۰۰۰۱	۰/۲۲۳
خرده مقیاس عاطفی	۱۶۹/۹۳۳	۲	۸۴/۹۶۶	۱۹/۹۱۷	۰/۰۰۰۱	۰/۳۰۲
خرده مقیاس شناختی	۲۶۷/۵۰۸	۲	۱۳۳/۷۵۴	۱۱/۱۰۸	۰/۰۰۰۱	۰/۱۹۵

همان‌طوری که در جدول بالا مشاهده می‌شود نسبت F های تحلیل کوواریانس تک متغیری در التزام تحصیلی ($F=17/584$ و $P=0/0001$)، خرده مقیاس رفتاری ($F=13/226$ و $P=0/0001$) و خرده مقیاس عاطفی ($F=19/917$ و $P=0/0001$) و خرده مقیاس شناختی ($F=11/108$ و $P=0/0001$) معنی دار می‌باشند. این یافته‌ها نشان می‌دهند که در متغیرهای وابسته التزام تحصیلی (خرده مقیاس رفتاری، عاطفی و شناختی) بین گروه‌های آموزش هوش هیجانی، انگیزش تحصیلی و گواه تفاوت معنی دار دیده می‌شود.

جدول ۸ نتایج آزمون تعقیبی بنفرنی برای مقایسه میانگین‌های تعدیل یافته التزام تحصیلی

و خرده مقیاس‌ها

متغیر	گروه‌ها مورد مقایسه	میانگین‌های تعدیل یافته	تفاضل میانگین‌ها	انحراف معیار	سطح معنی داری
التزام تحصیلی	آزمایشی اول- آزمایشی دوم	۵۱/۵۸۶ و ۴۸/۴۸۳	-۳/۱۰۳	۱/۶۱۰	۰/۱۷۱
	آزمایشی دوم- گروه گواه	۴۲/۰۰۸ و ۵۱/۵۸۶	۹/۵۷۸	۱/۶۳۷	۰/۰۰۰۱
	گروه آزمایشی اول-گواه	۴۲/۰۰۸ و ۴۸/۴۸۳	۶/۴۷۴	۱/۶۶۳	۰/۰۰۱
خرده مقیاس رفتاری	آزمایشی اول- آزمایشی دوم	۱۰/۴۲۳ و ۱۳/۵۶۳	۳/۱۴۱	۰/۷۸۶	۰/۰۰۰۱
	آزمایشی دوم- گروه گواه	۸/۱۷۲ و ۱۰/۴۲۳	۲/۲۵۱	۰/۹۲۳	۰/۰۵۰
	گروه آزمایشی اول-گواه	۸/۱۷۲ و ۱۳/۵۶۳	۵/۳۹۲	۱/۰۹۶	۰/۰۰۰۱
خرده مقیاس عاطفی	گروه آزمایشی اول-دوم	۱۴/۹۰۸ و ۱۲/۶۲۵	-۲/۲۸۴	۰/۹۲۵	۰/۰۴۶
	گروه آزمایشی دوم-گروه گواه	۹/۶۱۶ و ۱۴/۹۰۸	۵/۲۹۲	۱/۰۸۷	۰/۰۰۰۱
	گروه آزمایشی اول-گواه	۹/۶۱۶ و ۱۲/۶۲۵	۳/۰۰۹	۱/۲۹۰	۰/۰۰۰۱
خرده مقیاس شناختی	گروه آزمایشی اول-دوم	۱۰/۵۸۸ و ۹/۴۴۶	-۱/۱۴۲	۱/۵۵۴	./۱
	گروه آزمایشی دوم-گواه	۶/۶۹۶ و ۱۰/۵۸۸	۳/۸۹۲	۱/۸۲۶	۰/۰۰۰۱
	گروه آزمایشی اول-گواه	۶/۶۹۶ و ۹/۴۴۶	۲/۷۵	۲/۱۶۸	۰/۰۰۱

جدول بالا، نشان می‌دهد که در متغیر التزام تحصیلی، بین میانگین‌های تعدیل‌یافته گروه آموزش هوش هیجانی و گروه آموزش انگیزش تحصیلی در مرحله پس‌آزمون تفاوت معنی‌دار ($P=0/171$) وجود ندارد. این یافته فرضیه‌ی ۱-۱-۱ پژوهش را تأیید نمی‌کند، لذا می‌توان نتیجه گرفت که آموزش هوش هیجانی تأثیر بیشتری نسبت به آموزش انگیزش تحصیلی، بر التزام تحصیلی دانشجویان ندارد. همان‌گونه که در جدول ۸ ملاحظه می‌شود، در متغیر التزام تحصیلی، بین میانگین‌های تعدیل‌یافته گروه آموزش هوش هیجانی و گواه در مرحله پس‌آزمون تفاوت معنی‌دار ($P=0/0001$) وجود دارد، لذا این یافته فرضیه‌ی ۱-۱-۲ پژوهش را تأیید می‌کند. همچنین، می‌توان نتیجه گرفت که آموزش هوش هیجانی در مقایسه با گروه گواه، تأثیر معنی‌داری بر التزام تحصیلی دانشجویان دارد. همان‌گونه که در جدول ۸ ملاحظه می‌شود، در متغیر التزام تحصیلی، بین میانگین‌های تعدیل‌یافته گروه آموزش انگیزش تحصیلی و گواه در مرحله پس‌آزمون تفاوت معنی‌دار ($P=0/0001$) وجود دارد، لذا این یافته فرضیه‌ی ۱-۱-۳ پژوهش را تأیید می‌کند. همچنین، می‌توان نتیجه گرفت که آموزش انگیزش تحصیلی در مقایسه با گروه گواه، تأثیر معنی‌داری بر التزام تحصیلی دانشجویان دارد. مطابق جدول ۸ در خرده مقیاس رفتاری، بین میانگین‌های تعدیل‌یافته گروه آموزش هوش هیجانی و گروه آموزش انگیزش تحصیلی در مرحله پس‌آزمون تفاوت معنی‌دار ($P=0/0001$) وجود دارد؛ بنابراین، فرضیه ۱-۱-۲ پژوهش تأیید می‌شود و می‌توان نتیجه گرفت که آموزش هوش هیجانی تأثیر معنی‌داری بر خرده مقیاس رفتاری التزام تحصیلی دانشجویان دارد، در مقایسه با آموزش انگیزش تحصیلی. همان‌گونه که در جدول ۸ در خرده مقیاس رفتاری، بین میانگین‌های تعدیل‌یافته گروه آموزش هوش هیجانی و گروه گواه در مرحله پس‌آزمون تفاوت معنی‌دار ($P=0/0001$) وجود دارد؛ بنابراین، فرضیه ۱-۱-۲ پژوهش تأیید می‌شود و می‌توان نتیجه گرفت که آموزش هوش هیجانی تأثیر معنی‌داری بر خرده مقیاس رفتاری التزام تحصیلی دانشجویان دارد، در مقایسه با گروه گواه. همان‌گونه که در جدول ۸ در خرده مقیاس رفتاری، بین میانگین‌های تعدیل‌یافته گروه آموزش انگیزش تحصیلی و گروه گواه در مرحله پس‌آزمون تفاوت معنی‌دار ($P=0/05$) وجود دارد؛ بنابراین، فرضیه ۱-۱-۳ پژوهش تأیید می‌شود و می‌توان نتیجه گرفت که آموزش انگیزش تحصیلی تأثیر معنی‌داری بر خرده مقیاس رفتاری التزام تحصیلی دانشجویان دارد، در مقایسه با گروه گواه. همان‌گونه که در جدول ۸ در

خرده مقیاس عاطفی، بین میانگین‌های تعدیل‌یافته گروه آموزش هوش هیجانی و گروه آموزش انگیزش تحصیلی در مرحله پس‌آزمون تفاوت معنی‌دار ($P=0/04$) وجود دارد؛ بنابراین، فرضیه ۱-۲ پژوهش تأیید می‌شود و می‌توان نتیجه گرفت که آموزش انگیزش تحصیلی تأثیر معنی‌داری بر خرده مقیاس عاطفی التزام تحصیلی دانشجویان دارد، در مقایسه با آموزش هوش هیجانی. همان‌گونه که در جدول ۸ در خرده مقیاس عاطفی، بین میانگین‌های تعدیل‌یافته گروه آموزش هوش هیجانی و گروه گواه در مرحله پس‌آزمون تفاوت معنی‌دار ($P=0/0001$) وجود دارد؛ بنابراین، فرضیه ۲-۲-۲ پژوهش تأیید می‌شود و می‌توان نتیجه گرفت که آموزش هوش هیجانی تأثیر معنی‌داری بر خرده مقیاس عاطفی التزام تحصیلی دانشجویان دارد، در مقایسه با گروه گواه. همان‌گونه که در جدول ۸ در خرده مقیاس عاطفی، بین میانگین‌های تعدیل‌یافته گروه آموزش انگیزش تحصیلی و گروه گواه در مرحله پس‌آزمون تفاوت معنی‌دار ($P=0/0001$) وجود دارد؛ بنابراین، فرضیه ۲-۲-۳ پژوهش تأیید می‌شود و می‌توان نتیجه گرفت که آموزش انگیزش تحصیلی تأثیر معنی‌داری بر خرده مقیاس عاطفی التزام تحصیلی دانشجویان دارد، در مقایسه با گروه گواه.

همان‌گونه که در جدول ۸ در خرده مقیاس شناختی، بین میانگین‌های تعدیل‌یافته گروه آموزش هوش هیجانی و گروه انگیزش تحصیلی در مرحله پس‌آزمون تفاوت معنی‌دار ($P=0/1$) وجود ندارد. لذا این یافته فرضیه ۱-۳-۲ پژوهش را تأیید نمی‌کند و می‌توان نتیجه گرفت که بین آموزش هوش هیجانی و گروه آموزش انگیزش تحصیلی از لحاظ خرده مقیاس شناختی دانشجویان تفاوت معنی‌داری مشاهده نشد. همان‌گونه که در جدول ۸ در خرده مقیاس شناختی، بین میانگین‌های تعدیل‌یافته گروه آموزش هوش هیجانی و گروه گواه در مرحله پس‌آزمون تفاوت معنی‌دار ($P=0/0001$) وجود دارد؛ بنابراین، فرضیه ۲-۳-۲ پژوهش تأیید می‌شود و می‌توان نتیجه گرفت که آموزش هوش هیجانی تأثیر معنی‌داری بر خرده مقیاس شناختی التزام تحصیلی دانشجویان دارد، در مقایسه با گروه گواه. همان‌گونه که در جدول ۸ در خرده مقیاس شناختی، بین میانگین‌های تعدیل‌یافته گروه آموزش انگیزش تحصیلی و گروه گواه در مرحله پس‌آزمون تفاوت معنی‌دار ($P=0/001$) وجود دارد؛ بنابراین، فرضیه ۲-۳-۳ پژوهش تأیید می‌شود و می‌توان نتیجه

گرفت که آموزش انگیزش تحصیلی تأثیر معنی‌داری بر خرده مقیاس شناختی التزام تحصیلی دانشجویان دارد، در مقایسه با گروه گواه.

نتیجه‌گیری

تأثیر آموزش هوش هیجانی و انگیزش تحصیلی بر التزام تحصیلی و خرده مقیاس‌های آن

۱- یافته‌های مربوط به فرضیه ۱-۱ در جدول ۶ ارائه شده‌اند. نتیجه تحلیل کوواریانس تک متغیری در متن مانکووا نشان داد که بین نمره‌های پس‌آزمون التزام تحصیلی در گروه‌های آزمایشی و گواه تفاوت معنی‌دار وجود دارد؛ بنابراین، فرضیه ۱-۱ یعنی، بین گروه‌های آموزش هوش هیجانی، انگیزش تحصیلی و گواه از لحاظ التزام تحصیلی تفاوت معنی‌دار وجود دارد، مورد تأیید قرار گرفت.

۲- همچنین، یافته‌های مربوط به فرضیه‌های ۱-۱-۱، ۱-۱-۲ و ۱-۱-۳ در جدول ۸ ارائه شده است. نتیجه آزمون بنفرونی، نشان داد که بین گروه‌های آموزش هوش هیجانی و انگیزش تحصیلی در التزام تحصیلی تفاوت معنی‌دار وجود ندارد، در نتیجه فرضیه ۱-۱-۱ تأیید نشدند. همچنین با مقایسه میانگین‌های تعدیل‌یافته، آموزش هوش هیجانی در مقایسه با گروه گواه و آموزش انگیزش تحصیلی در مقایسه با گروه گواه تفاوت معنی‌داری بر روی التزام تحصیلی داشتند، در نتیجه فرضیه‌های ۱-۱-۲ و ۱-۱-۳ تأیید شدند؛ یعنی بین گروه‌های آموزش هوش هیجانی و گروه گواه و آموزش انگیزش تحصیلی و گروه گواه در التزام تحصیلی تفاوت معنی‌دار وجود دارد لذا این فرضیه‌ها تأیید شدند. همچنین می‌توان نتیجه گرفت که روش آموزش هوش هیجانی به‌طور معنی‌داری تأثیر بیشتری روی التزام تحصیلی در مقایسه با گروه گواه داشته است و روش آموزش انگیزش تحصیلی به‌طور معنی‌داری تأثیر بیشتری روی التزام تحصیلی در مقایسه با گروه گواه داشته است.

۳- همچنین یافته‌های مربوط به فرضیه‌های ۲-۱، ۲-۲ و ۲-۳ در جدول ۷ ارائه شده است، نتایج جدول ۷ نشان می‌دهد که فرضیه‌های ۲-۱، ۲-۲ و ۲-۳ مورد تأیید قرار گرفتند، یعنی بین گروه‌های آموزش هوش هیجانی، آموزش انگیزش تحصیلی و گواه از لحاظ خرده مقیاس‌های التزام تحصیلی (خرده مقیاس رفتاری، عاطفی و شناختی) تفاوت معنی‌داری وجود دارد. همچنین

یافته‌های مربوط به فرضیه‌های ۲-۱-۱، ۲-۱-۲، ۲-۱-۳، ۲-۲-۱، ۲-۲-۲، ۲-۲-۳، ۲-۳-۱، ۲-۳-۲، ۲-۳-۳ و ۲-۳-۳ در جدول ۸ ارائه شده است.

۴- نتایج آزمون تعقیبی بنفرونی، نشان داد که بین گروه‌های آموزش هوش هیجانی و آموزش انگیزش تحصیلی، هوش هیجانی و گروه گواه و آموزش انگیزش تحصیلی و گروه گواه در خرده مقیاس رفتاری التزام تحصیلی تفاوت معنی‌دار وجود دارد لذا فرضیه‌های ۲-۱-۱، ۲-۱-۲، ۲-۱-۳ و ۲-۱-۳-۱ مورد تأیید قرار گرفتند. با توجه به مقایسه میانگین‌های تعدیل‌یافته متغیر رفتاری التزام تحصیلی، می‌توان نتیجه گرفت که روش آموزش هوش هیجانی به‌طور معنی‌داری تأثیر بیشتری روی خرده مقیاس رفتاری التزام تحصیلی در مقایسه با آموزش انگیزش تحصیلی و گروه گواه داشته است.

۵- همچنین با بررسی یافته‌های مربوط به فرضیه‌های ۲-۲-۱، ۲-۲-۲ و ۲-۲-۳ در جدول ۸ نشان می‌دهد که این فرضیه‌های تأیید شدند و می‌توان نتیجه گرفت که بین گروه‌های آموزش هوش هیجانی و آموزش انگیزش تحصیلی، هوش هیجانی و گروه گواه و آموزش انگیزش تحصیلی و گروه گواه در خرده مقیاس عاطفی التزام تحصیلی تفاوت معنی‌دار وجود دارد لذا این فرضیه‌ها تأیید شدند. همچنین می‌توان نتیجه گرفت که روش آموزش انگیزش تحصیلی به‌طور معنی‌داری تأثیر بیشتری روی خرده مقیاس عاطفی التزام تحصیلی در مقایسه با آموزش هوش هیجانی و گروه گواه داشته است؛ و همچنین روش آموزش هوش هیجانی به‌طور معنی‌داری تأثیر بیشتری روی خرده مقیاس عاطفی التزام تحصیلی در مقایسه با گروه گواه داشته است.

۶- همچنین با بررسی یافته‌های مربوط به فرضیه‌های ۲-۳-۱، ۲-۳-۲ و ۲-۳-۳ در جدول ۸ نشان می‌دهد که این فرضیه ۲-۳-۱ تأیید نشد یعنی بین گروه آموزش هوش هیجانی و گروه انگیزش تحصیلی در متغیر شناختی التزام تحصیلی تفاوت معنی‌داری مشاهده نشد. ولی فرضیه‌های ۲-۳-۲ و ۲-۳-۳ تأیید شدند یعنی بین گروه‌های هوش هیجانی و گروه گواه و آموزش انگیزش تحصیلی و گروه گواه در خرده مقیاس شناختی التزام تحصیلی تفاوت معنی‌دار وجود دارد لذا این فرضیه‌ها تأیید شدند. همچنین می‌توان نتیجه گرفت که روش آموزش هوش هیجانی به‌طور معنی‌داری تأثیر بیشتری روی خرده مقیاس شناختی التزام تحصیلی در مقایسه با گروه گواه داشته است و روش آموزش انگیزش تحصیلی به‌طور معنی‌داری تأثیر بیشتری روی خرده مقیاس شناختی التزام تحصیلی در مقایسه با گروه گواه داشته است.

درزمینه‌ی هوش هیجانی، نتایج با تحقیقات محققین قبلی از جمله حسینی (۱۳۹۵)، جکسون و کلونین (۲۰۱۵)، میتروفن و سیورکالو (۲۰۱۴) همخوانی دارد. درزمینه‌ی انگیزش تحصیلی نتایج تأثیر آموزش انگیزش تحصیلی بر التزام تحصیلی (و خرده مقیاس‌های آن) با تحقیقات محققین قبلی از جمله عابدی و همکاران (۱۳۹۵)، گلستانه (۱۳۸۸)، جکسون و کلونین (۲۰۱۵)، میتروفن و سیورکالو (۲۰۱۴) همخوانی دارد.

دانشجویان رشته زبان و ادبیات عرب دانشگاه فرهنگیان بعد از اتمام تحصیل از دانشگاه (دریافت مدرک کارشناسی) به‌عنوان معلم وارد آموزش و پرورش می‌شوند لذا هر نوع آموزش و مهارتی که در طول این چهار سال یاد بگیرند می‌تواند آن‌ها را در پایداری بیشتر به تحصیل در طول این چهار سال و در سال‌های بعد، در شغل معلمی موفق‌تر و شایسته‌تر نماید. بر این اساس دانشجوی دانشگاه فرهنگیان نیاز به کسب مهارت‌ها و توانمندی‌هایی دارد تا ایشان را در این امر مهم یاری‌رساند. هدف از آموزش هوش هیجانی کسب توانمندی فرد در کنترل استرس، انعطاف‌پذیر شدن و کنترل هیجانات خود و دیگران است. (مکتبی، ۱۳۸۷ ص ۱۱۰). نظریه‌پردازان شناختی جهت توجیه بعضی از رفتارها، نظریه انتظار را بیان کردن. بندورا بین انتظارات کارایی^۱ و انتظارات پیام^۲ تفاوت قائل بود. انتظار کارایی به قضاوت فرد در این باره که او می‌تواند رفتار خاصی را انجام دهد. انتظار پیامد به برآورد شخص از انجام رفتار معینی است که به پیامد خاصی می‌انجامد. به‌طور خلاصه، انتظار کارایی، برآورد شخص از میزان احتمالی است که می‌تواند عملی را انجام دهد، درحالی‌که انتظار پیامد، برآورد شخص از میزان احتمال برخی پیامدهای اجتماعی، جسمانی و خودسنجی است که هنگام به نتیجه رسیدن رفتار، رخ خواهد داد. (ریو، ۱۹۹۲، ترجمه سید محمدی، ۱۳۷۸ ص ۱۰۹).

تیین که برای این یافته می‌توان ارائه کرد این است که وقتی فردی در التزام تحصیلی قوی‌تر باشد، در فرد، شناخت و استدلالی نسبت به تحصیل و درس خواندن به وجود می‌آید (بعد شناختی التزام تحصیلی) و دلایل و استدلال‌های فرد، باعث حالت خوشایند و لذت‌آوری در فرد می‌شود (بعد عاطفی التزام تحصیلی) و فرد از تحصیل و درس خواندن لذت می‌برد، حالت

^۱. Efficacy expectation

^۲. outcome expectation

شناختی و عاطفی منجر به انجام درس خواندن و انجام تکالیف توسط فرد می‌شود (بعد رفتاری التزام تحصیلی). در شکل‌گیری این حالت ممکن است ابعاد التزام تحصیلی گاهی مواقع جابه‌جا شود (مثلاً فرد با انجام درس خواندن مختصری باعث ایجاد لذت، در او شده و این حالت فرد را به این نتیجه برساند که درس خواندن خیلی سخت نیست و با سعی و تلاش می‌توان به نتایج خوبی برسد). از آنجایی که در آموزش هوش هیجانی، مواردی از جمله: آموزش حل مسئله، آموزش همدلی و مدیریت خشم آموزش داده می‌شود و فرد با یادگیری این موارد، اعتماد به نفسش در کنترل درون خود و کنترل موقعیت‌های بیرون از خودش، بالا می‌رود و فرد احساس می‌کند که توانایی کنترل و هدایت شناخت و عواطف خود، ناشی از شکست و موفقیت تحصیلی (بعد شناختی و عاطفی التزام تحصیلی) را دارد و وقتی فرد به این نتایج برسد، احساس می‌کند می‌تواند با کنترل و هدایت رفتار در تحصیل، لذت بیشتری را احساس کند، به دلیل این‌که وقتی فرد با آموزش کنترل خشم و مدیریت استرس (اجزای آموزشی هوش هیجانی)، می‌تواند درون خودش را کنترل کند (وقتی فردی درون خود را بتواند کنترل کند) به این باور می‌رسد که توانایی کنترل عوامل بیرونی را خواهد داشت، پس تعهد به انجام تکالیفی درسی و تحصیلی در فرد بالا می‌رود.

در تبیین تأثیر آموزش انگیزش تحصیلی بر التزام تحصیلی می‌توان گفت که در آموزش انگیزش تحصیلی مواردی از جمله: آموزش خودارزشی، ارزش‌گذاری، خود تبحری، برنامه‌ریزی، مدیریت تکالیف، پایداری و کنترل اضطراب و شناسایی عوامل ناتوان‌کننده، آموزش داده می‌شود و وقتی فردی این مهارت‌ها را می‌آموزد این توانمندی‌ها به فرد در کنترل هیجانات خود و خودکنترلی، یاری‌رسان خواهند بود، فرد توانایی کنترل و هدایت هیجانات خود را خواهد داشت، این عامل منجر به افزایش تعهد و التزام تحصیلی در فرد می‌گردد زیرا وقتی فردی در برنامه‌ریزی و مدیریت تکالیف تبحر پیدا می‌کند می‌تواند برنامه‌ریزی و مدیریت درسی و تکالیف درسی را خوب هدایت نماید.

منابع:

- احمد عابدی، آذین دخت، معماریان، مژگان، شوشتری، فرشته و گلشنی منزه (۱۳۹۵). بررسی اثربخشی مداخلات چندبعدی شناختی-رفتاری مارتین بر میزان عملکرد تحصیلی و اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان دختر دبیرستان‌های شهر اصفهان **فصلنامه مطالعات اندازه‌گیری و ارزشیابی آموزشی** سال ششم.
- اعرابیان، اقدس (۱۳۸۳). بررسی رابطه باورهای خود کارآمدی و سلامت روان و موفقیت تحصیلی دانشجویان. **فصلنامه انجمن ایرانی روانشناسی**، سال هشتم. شماره ۴.
- ثمری، علی‌اکبر و طهماسبی، فهیمه (۱۳۸۶). بررسی رابطه هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان. **فصلنامه اصول بهداشت روانی**. پاییز و زمستان، شماره ۳۵-۳۶.
- حسن‌آبادی، حمیدرضا و دیگران (۱۳۹۱). عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان، نتایج مقدماتی یک مطالعه ملی. مجموعه مقالات ششمین سمینار سراسری بهداشت روانی دانشجویان، دانشگاه گیلان.
- حسینی، توران (۱۳۹۵). رابطه مؤلفه‌های هیجان‌های تحصیلی با مؤلفه‌های التزام تحصیلی در دانش‌آموزان دختر پایه ششم ابتدایی شهر اهواز، **پایان‌نامه کارشناسی ارشد**، دانشگاه شهید چمران اهواز.
- دانشگاه فرهنگیان (۱۳۹۱). **اساسنامه دانشگاه فرهنگیان**. وزارت آموزش و پرورش.
- زینی وند، اکرم (۱۳۸۷). رابطه هوش هیجانی و عملکرد دبیران متوسطه شهرستان جویبار، **پایان‌نامه کارشناسی ارشد**، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری.
- سلمان قنبرلو، مسعود، لواسانی، غلامعلی و اژه‌ای، جواد (۱۳۹۴). رابطه خوش‌بینی تحصیلی و هوش هیجانی معلمان با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان **مجله روانشناسی** ۷۵ سال نوزدهم شماره ۳ پاییز.
- شریعتمداری، مهدی و دارنده، اشرف (۱۳۹۰). بررسی رابطه بین هوش هیجانی مدیران با عملکرد معلمان مدارس شهرستان دامغان در سال تحصیلی ۸۸-۸۹، **فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی**، دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار سال پنجم شماره ۴ زمستان ص ۸۳-۱۰۲. شماره ۱۴، تابستان ۱۳۹۵ ص ۴۱-۶۷.
- صبحی قراملکی، ناصر (۱۳۹۱). پیش‌بینی انگیزه پیشرفت تحصیلی، بر اساس هوش هیجانی دانش‌آموزان. **فصلنامه روانشناسی مدرسه**، ۱(۳) ۴۹-۶۲.

-عابدی، آذین دخت، معماریان، مژگان، شوشتری، فرشته و گلشنی، منزه (۱۳۹۵). بررسی تأثیر هوش هیجانی بر عملکرد شغلی معلمان اداره آموزش و پرورش شهرستان اشنویه، فصلنامه علمی- پژوهشی تحقیقات مدیریت آموزشی سال هفتم، شماره بهار ۱۳۹۵.

-کاظمی، سلطانه (۱۳۹۰). بررسی رابطه ویژگی‌های شخصیتی و هوش هیجانی با عملکرد شغلی معلمان منطقه درودزن، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.

-گلستانه، سید موسی (۱۳۸۸). تأثیر آموزش انگیزش تحصیلی بر ابعاد شناختی-انطباقی/غیر انطباقی، رفتاری-انطباقی/غیر انطباقی انگیزش و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان سال دوم دبیرستان‌های پسرانه شهر بوشهر. پایان‌نامه دکتری، دانشگاه شهید چمران اهواز.

-مکتبی، غلامحسین (۱۳۸۷). تأثیر آموزش هوش هیجانی بر اضطراب اجتماعی، سازگاری اجتماعی و هوش هیجانی دانشجویان. پایان‌نامه دکتری، دانشگاه شهید چمران اهواز.

Arbabisarjou, Azizollah, Raghieb, Maedesadat, Rezazade, Shekofe – al – sadat, Siadat, Sayyed Ali (۲۰۱۳). The Relationship between Emotional Intelligence Spiritual Intelligence, and Students, Academic Achievement.

World of Sciences Journal, ۱ (۸), ۴۵ – ۵.

Areepattamannil S, (۲۰۱۶). Relationship between academic motivation and mathematics achievement among Indian adolescents in Canada and India.

Handly, R, & Fund, S. (۲۰۰۵). The impact of emotional & R, On, Bar intelligence on performance. In Vaneses Druskat, Fabio Sala, and social & Gevald Mount (Eds), Linking emotional intelligence and performance at work: Current research evidence. Mahwah, NJ: Larwrence Erlbaum.

Burman, J. T. Green, C. D. Shanker, S. (۲۰۱۵). "On the Meanings of Self-Regulation: Digital Humanities in Service of Conceptual Clarity". *Child Development*. ۸۶ (۵): ۱۵۰۷-۱۵۳۱. doi: ۱۰.۱۱۱۱/cdev.۱۲۳۹۵.

PMID ۲۶۲۳۴۷۴۴

Deci, E. L. & Ryan, R. M. (۲۰۱۲). Motivation, ersonality, and social contexts: An overview of self- development within embedded determination theory. In R. M. Ryan (Ed), Oxford *handbook of human Motivation*. Oxford, UK: Oxford University Press. ۱۰۷- ۱۰۵.

Fan, W, & Williams, C, M. (۲۰۱۰). The effects of parental involvement on students academic self – efficacy, engagement and intrinsic motivation. *Educational Psychology*, ۳۰ (۱), ۵۳ –۷۵.

Golman, D (۲۰۱۰). Emotional intelligence: Why it can matter more than I.Q, New York, Bantam Books.

Ibrahim Ragab A, I, Weal Ameen A. (۲۰۱۶). The academic intrinsic relationship with the emotional intelligence level with a motivation and achievers and underachievers of Najran cover samle of the academi n۲. University, *Journal of Studies in Education* ۷۶

Jayashree, P. & Sontakke, (۲۰۱۶). Achievement Motivation and correlational study, *The international Journal Emotional Intelligence, A of indian psychology* ۷۳ i۲ n۲.

Lee, J. S. (۲۰۱۴). The Relationship Between Student Engagement and Academic Performance: Is It a Myth or Reality? *The Journal of Educational Research*, ۱۰۷(۲), ۱۷۷-۱۸۵.
<http://dx.doi.org/۱۰.۱۰۸۰/۰۰۲۲۰۶۷۱.۲۰۱۳.۸۰۷۴۹۱>

Li, Y. & Lerner, R. M. (۲۰۱۱). Trajectories of school engagement during adolescence: Implications for grades, depression, delinquency, and substance use. *Developmental Psychology*, ۴۷(۱), ۲۳۲-۲۴۷.
<http://dx.doi.org/۱۰.۱۰۸۰/۱۰۵۷۲۵۶۰۲۰۸۲۳۲>

Lyusin, D. B. (۲۰۰۶). Emotional intelligence as a mixed construct. *and East European Psychology*. ۴۴ (۶), ۵۴ – ۶۸. *Journal of Russian*

Martin, Andrew J, Elliot, Andrew J. (۲۰۱۶). The Role of personal Best Achievement Goals in students academic (PB) and dichotomous motivation and engagement; A longitudinal investigation, *Educational Psychology*, ۷۳۶ n۷ p۱۲۸۲-۱۲۹۹.

Mitrofan, N. & Cioricaru, M. F. (۲۰۱۴). Emotional intelligence and school performance - correlational study. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, ۱۲۷, ۷۶۹ – ۷۷۵.

Yazici, H, Seyis, S. & Altun, F. (۲۰۱۱). Emotional intelligence and self- efficacy beliefs as predictors of academic achievement among high school students. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, ۱۵, ۲۳۱۹-۲۳۲۳.